

PLÜRALİST YANAŞMA: İNTERAKTİVLİYİN VİDEOKONFRANS VASİTƏSİLƏ TƏŞKİLİ

Dissertant, Salmanova Jalə
Azərbaycan Dillər Universiteti
Təlim və Tərbiyyənin Nazirliyi Metodikası
orcid.org/0000-0002-4846-1514
salmanovajala@gmail.com
BAKİ, AZƏRBAYCAN

Xülasə

Məqalədə xarici dilin tədrisində plüralist yanaşmada interaktivliyin videokonfrans vasitəsilə təşkilindən bəhs edilir. Xarici dilin öyrədilməsinin əsas məqsədi dilöyrəncənləri müstəqil şəxsiyyət və səriştəli mütəxəssis kimi yetişdirməkdir. Bu baxımdan çoxdilli və multikultural mühitdə tələbələrin ünsiyyət bacarıqlarının formalaşdırılması prioritet hesab edilir. Belə ki, xarici dil və mədəniyyətin interaktiv situasiyalarda öyrədilməsi ünsiyyət bacarıqlarının formalaşdırılmasını gücləndirir. Interaktiv prosesin sosial-mədəni kontekstdə videokonfrans vasitəsilə təbiiq mədəniyyətlərarası ünsiyyətin inkişafına təkan verir və qarşılıqlı əlaqəni gücləndirir. Tədqiqatın əsas məqsədi ali məktəblərdə mədəniyyətlərarası dialoqlar vasitəsilə interaktivliyi təmin etməkdir. Beləliklə, videokonfrans formatında təşkil edilən dərslər tələbələrin digər insanları anlamaq, əlaqə qurmaq və öz millətinin nümayəndələri və "yad" sosial-mədəni mühit ilə ünsiyyət çətinliklərini aradan qaldırmağa kömək edir.

Açar sözlər: interaktivlik, mədəniyyətlərarası ünsiyyət, videokonfrans

A PLURALISTIC APPROACHES: ORGANIZING INTERACTIVITY THROUGH VIDEO CONFERENCING

Summary

The article deals with the organization of interactivity through videoconferencing in a pluralistic approach to foreign language teaching. The main goal of teaching a foreign language is to train learners as independent personalities and competent specialists. In this regard, the formation of students' communication skills in a multilingual and multicultural environment is considered a priority. Thus, teaching a foreign language and culture in interactive situations strengthens the formation of communication skills. The application of the interactive process through video conferencing in the socio-cultural context promotes the development of intercultural communication and strengthens interaction. The main goal of the research is to provide interactivity through intercultural dialogues in higher schools. Thus, lessons organized in the format of a video conferencing help students understand other people, establish relationships and overcome the difficulties of communicating with representatives of their own nation and "foreign" socio-cultural environment.

Keywords: interactivity, intercultural communication, video conferencing

GİRİŞ

Ünvanı təhsil pilləsinin dövlət standartlarının tələblərinin proqramlarına uyğun olaraq tələbələrə xarici dilin öyrədilməsinin əsas məqsədi onların cəmiyyətdə müstəqil şəxsiyyət, güclü, peşakar mütəxəssis kimi formalaşmaları və inkişafı üçün təkan verməkdir. Bu baxımdan tələbələrin kommunikativ bacarıqlarının çoxdilli, çoxmədəniyyətli bir mühitdə təkmilləşdirilməsi üstün tutulur ki, bu da onların öz doğma və xarici dillərində istər-peşkar, istərsə də şəxsi məqsədlərlə səmərəli şəkildə ünsiyyət qurmalarına zəmin yaradır. Belə ki, xarici dilin tədrisi yalnız o dildə danışmaq, ünsiyyət qurmaq bacarığına yiyələnmək deyil, həmçinin, öz ana dilinin və tədris olunan dilin ölkəsinin mədəni və milli dəyərlərini, adət-ənənələrini və xüsusiyyətlərini, mədəni fərqliliklərini dərk etmək, mədəniyyətlərarası toleranlığa hazır olmaq, digər mədəniyyətlərin nümayəndələri ilə dialoqa girmək bacarığı təkmilləşdirəkdir (Candalić, 2003).

Xarici dil və mədəniyyətin öyrənilməsi prosesində mədəniyyətlərarası səriştənin və ünsiyyətin əsaslarının öyrədilməsi bir çox tədqiqatçılar tərəfindən araşdırılmışdır. Zərətə görə, dildə sosial-mədəni təcrübənin toplanması ünsiyyət üfqlərini genişləndirir, mədəniyyətlərarası ünsiyyətin

inkişafını stimullaşdırır. Ünsiyyət prosesi dilöyrənəni qarşılıqlı əlaqəyə təşviq edir və eyni zamanda müxtəlif sosial situasiyalarda yaranan çətinlikləri dərk etməyə və aradan qaldırmağa kömək edir (Zarate, 2003).

TƏDQIQATIN METODU

Qeyd etmək istərdik ki, tədqiqatımızın əsas məqsədi ali təhsil müəssisələrində interaktivliyi mədəniyyətlərarası dialoqlar vasitəsilə təmin etməkdir. Məqsəd tələbələrə müxtəlif aspektlərdə ünsiyyət problemlərini videokonfrans vasitəsilə aşkarlanması və bu problemlərin həlli istiqamətində müxtəlif interaktiv təlim üsullarından istifadə edilməsidir.

Dövrün zərurətinə çevrilən informasiya texnologiyalarının geniş tətbiqi ilə hər sahədə olduğu kimi təhsil sahəsində də irəliləyişlərə müşahidə olunur. Tələbə və şagirdyönümlü təhsil metodu olan distant təhsilin məqsədi tələbənin öz-özünə öyrənməsini təmin edəcək mühiti yaratmaqdır (Hennesly, 2019). Gündən-günə inkişaf etməyə davam edən və həyatın bütün sahələrində özünə yer tapan yeni texnologiyalar sayəsində onlayn görüşlər, konfranslar və bu kimi hər cür fəaliyyətlər internet dünyasında özünə yer tapmışdır. Videokonfrans metodu nədir? Onun üstünlükləri nədən ibarətdir və bu konfransın təşkil zamanı əsasən nələrə diqqət yetirilməlidir?

Videokonfrans və ya video-telekonfrans iki və ya daha çox yerlə eyni vaxtda video və audio danışıq aparmağa imkan verən telekommunikasiya texnologiyası deməkdir. Bu telekonfrans sistemləri sayəsində birdən çox şəxs asanlıqla audio və video zənglər edərək, öz bilik və bacarıqlarını qarşılıqlı şəkildə bir-birlərinə interaktiv yolla ötürə bilirlər (J. Bawane, J. Spector, 2009). Videokonfransın təşkil zamanı iştirakçıların kilometrərlə bir-birindən nə qədər uzaq olmasının əhəmiyyəti yoxdur. Ölkənin və dünyanın istənilən yerindən interneti və elektron cihazı olan hər kəs planlaşdırılmış video telekonfransda iştirak edə bilər. Beləliklə, görüş yerinə gələndə və görüş bitdikdən sonra geri qayıtdıqda xeyli vaxta qənaət edilir. Vaxta qənaət kimi, xərclərə qənaət də videokonfrans sisteminin ən böyük üstünlüklərindən birinə çevrilir. Planlı şəkildə görüşə qatılacaq tələbələrə naqliyyat, yol və yemək xərclərini sıfıra endirmək mümkündür. Dünyanın ən güclü, keyfiyyətli təhsil verən universitetlərinin göstərdikləri nümunəvi dərslərə baxsaq görərik ki, bu universitetlərin təşkil etdiyi dərslərin əksəriyyəti məhz distant təhsilə üstünlük verir.

Videokonfrans və ya video-telekonfrans sistemlərinin ən böyük üstünlüklərindən biri onun istifadəsinin asanlıığıdır. Video-telekonfrans zamanı digər iştirakçı tələbə və müəllimlərlə paylaşılacaq sənədlər, fayllar, videolar və ya tədris materialları kimi bütün materiallar video konfrans sisteminə yüklənə və ekran paylaşımı ilə iştirakçılarla asanlıqla paylaşıla bilər. Lakin, onu da qeyd etməliyəm ki, video konfrans sistemləri ilə işləməyin ən böyük çatışmazlığı internet şəbəkəsində yaranan biləcək problemlərdir. Bundan başqa, videokonfrans zamanı iştirakçıların diqqəti həmişə müəllimin imicində və əsasində olacaq. Jest və mimikalarla diqqət yetirmək, uyğun anlarda gülümsəmək, bədən dilinin istifadəsinə və nəzarətinə önəm vermək kimi təfərrüatlar görüş zamanı nəzarəti və funksionallığı artırmağa kömək edir (Smith, 2014).

Canlı videokonfrans metodu ilə təşkil edilən dərslərin üstünlükləri aşağıdakılardır:

- zaman və coğrafi sərhədlərdən asılı olmayaraq, xarici dil və mədəniyyətlərarası ünsiyyət öyrədilməsi imkanı;
- real mühitə mümkün qədər yaxın ünsiyyət mühitinin yaradılması;
- mədəniyyətlərarası əlaqə və dünyagörüşünün inkişafı;
- fərqli dillərə, mədəniyyətlərə və dəyərlərə mənsub tələbə və müəllimlərlə asan yolla ünsiyyət qurmaq.

Təlimçi və ya müəllimlər tərəfindən hazırlanmış dərslərin mövzuları müxtəlif sinxron və ya asinxron media (video, animasiya podcast, pdf və s.) vasitəsilə təqdim olunur. Belə ki, təlimçi və ya müəllimlər özləri ilə tələbələr arasında fiziki məsafəni minimuma endirməyə yönəlməli müxtəlif fəaliyyətləri layihələndirir, qiymətləndirir və rəy verirlər. Tələbələr isə öz növbələrində bu fəaliyyətlərdə fərdi və ya birgə şəkildə iştirak etmək, araşdırmaq, cavablandırmaq və ya hesabat vermək kimi fəaliyyətlərini həyata keçirirlər.

Bəs distant təhsildə sinxron və asinxron öyrənmə nədir?

Distant təhsil, yeni təlim texnologiyalarının tətbiqi etdiyi fərsətlər və imkanlar çərçivəsində planlaşdırılan təlimin ehtiyaclarına uyğun olaraq, **sinxron** (eyni zamanda) və ya **asinxron** (qeyri-sinxron) həyata keçirilir (S. Karaman, E. Kurşun, 2020).

Sinxron öyrənmə eyni vaxtda öyrənmə prosesinin həyata keçirilməsidir. *Sinxron* öyrənmə zamanı, tələbələr virtual mühitdə eyni anda müxtəlif yerlərdə bir araya gələ bilər, bir-birləri ilə audio və video vasitəsilə qarşılıqlı əlaqə qura və müxtəlif təcrübələr paylaşa bilərlər. Müxtəlif proqram vasitələri ilə internet üzərindən audio və video rabitə, anı mesajlaşma və videokonfrans tətbiqləri hazırlanır. Bundan başqa, kurs materiallarını öyrənilənlərə təqdim etməklə yanaşı, həm də canlı, kontekstual və interaktiv öyrənmə mühiti təmin edilir (J. Ross, C. Bruce, 2007). *Asinxron* öyrənmə müxtəlif vaxtlarda və yerlərdə həyata keçirilən öyrənmə prosesidir. *Asinxron* distant təhsil məzmununu müxtəlif proqram alətləri vasitəsilə təqdim edildiyi və saxlandığı onlayn təhsil mühitidir və öyrənilən zaman və məkandan asılı olmayaraq bu virtual məkana istənilən yerdən daxil ola bilərlər. *Asinxron* distant təhsildə şagird/tələbə-məzmun qarşılıqlı əlaqəsi ön plana çıxarkən, şagird/tələbə-müəllim qarşılıqlı əlaqəsi gecikmə ilə təmin edilir. E-poçtlar, müzakirə lövhələri, forum fəaliyyətləri *asinxron* distant təhsil mühitlərində geniş istifadə olunan təlim fəaliyyətləridir (Romiszowski, 2004).

Distant təhsil proqramlarında təklif olunan *sinxron* və *asinxron* təhsil modelləri istifadə olunan mühitlərə və planlaşdırılan təhsil tələblərinə uyğun olaraq təşkil edilir. Bu mühitlərdə həyata keçirilən təlim-tədris proseslərinin əsasını qarşılıqlı əlaqə təşkil edir (F. Martin, M. Parker, 2009).

Araşdırmalar göstərir ki, onlayn tədris platforması ilə videokonfrans dərslərinin təşkilinin üstünlükləri zamanın və coğrafi sərhədlərdən asılı olmayaraq, xarici dilin və mədəniyyətlərarası ünsiyyətin öyrədilməsi imkanındır və real mühitə mümkün qədər yaxın ünsiyyət mühitinin yaradılmasıdır. Ünsiyyət bütün iştirakçıların maraq doğurduğu məsələlər üzərində öyrənilən dil və mədəniyyətin qarşılıqlı əlaqələndirilməsi ilə həyata keçirilir (White, 2020). Şübhəsiz ki, məsafədən ünsiyyətin bu üsulu həm texniki xarakterli (İKT vasitələrinə ehtiyac), həm də məənəvi-psixoloji amillərlə üzləşə bilər, məsələn,

- tələbələr motivasiya və əvvəlcədən hazırlığın olmaması kimi müəyyən çətinliklərlə qarşılaşa bilər;
- tələbənin qərarlılığının psixoloji narahatlıq gətirib çıxara bilər;
- tələbənin psixoloji narahatlığının olub-olmamasını və ya özünü sərbəst hiss etməsini əvvəlcədən proqnozlaşdırmaq mümkün deyil;
- tələbənin kommunikativ səriştəsinin aşağı səviyyədə olması ilə əlaqədar yaranan ünsiyyətə girmə probleminin nəzərə çarpması.

Yuxarıda qeyd edilən problemləri aradan qaldırmaq və bu metodun səmərəliliyinə nail olmaq üçün müəllim öz məqsəd və vəzifələrini müəyyən etməlidir. Dərsin əvvəlcədən planlaşdırılması aparılmalı, planlaşdırılan fəaliyyətlərin səmərəli şəkildə təşkilinə diqqət yetirilməli və görülməli fəaliyyətlərin nəticələrini növbəti dərslərdə praktiki tətbiqi məqsədi ilə təhlil edilməlidir.

Bundan əlavə, videokonfrans formatda həyata keçirilən dərs zamanı mədəniyyətlərarası ünsiyyətin formalaşdırılması təkcə yaxşı bilik deyil, həm də hazırlıq tələb edən mürəkkəb və çoxkomponentli məsələdir, yəni dərs prosesində onun olmaması kommunikativ disharmoniyaya, psixoloji və ünsiyyət çətinliklərinə, konstruktiv və effektiv dialoq şansının azalmasına səbəb ola bilər (Château, 2000).

Təhsil materialının seçiminə gəldikdə isə, dərsləklər və ya seçilən materiallar "Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartı və proqramlarının (kurikulumları)" tələblərinə, tələbələrə yaşlarına və xarici dil səviyyələrinə, fənlərarası əlaqələrin həyata keçirilməsi prinsiplərinə, təhsilin planlaşdırılmış məqsədlərinə müvafiq olmalıdır.

NƏTİCƏ

Beləliklə, videokonfrans formatında təşkil edilən dərs metodu dil bacarıqlarının möhkəmlənməsinə zəmin yaradır, ünsiyyət bacarıqlarını avtomatlaşdırır, digər insanları anlamaq, əlaqə qurmaq və öz millətinin nümayəndələri və "yad" sosial-mədəni mühit ilə ünsiyyət çətinliklərini konstruktiv şəkildə aradan qaldırmağa kömək edir. Tələbələr öz ölkələrinin və digər ölkələrin mədəniyyətinin öyrənilməsinin əhəmiyyəti haqqında nəticə çıxarda bilərlər, sosial qarşılıqlı əlaqə və mədəniyyətlərarası ünsiyyət haqqında biliklərin vacibliyini dərk edərlər.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Bawane, J., & Spector, J. M. (2009). Prioritization of online instructor roles: implications for competency-based teacher programs. Distance education
2. Candalier, M. (2003). Janua Linguarum – La porte des langues: l'introduction de l'éveil aux langues dans le curriculum. Strasbourg : Conseil de l'Europe. pp. 19 – 22.

3. Château, N. (2000). La place de l'image dans les réunions à distance. Paris : L'Harmattan. pp. 25 – 43
4. Martin, F., Parker, M. A. (2009). Use of synchronous virtual classrooms: *Why, who, and how*. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 10 (2), 192 – 200.
5. Karaman, S., Kurşun, E. (2020). Uzaktan öğretimde canlı ders uygulama ilkeleri ve örnekleri. *Erzurum*, 3- 10.
6. Zarate, G. (2003). Médiation culturelle et didactique des langues. Strasbourg: Conseil de l'Europe. Retrieved from <http://www.ecml.at>

CƏBRLƏ HƏNDƏSƏNİN İNTEQRASIYASI: CƏBRİ İFADƏ, HƏNDƏSİ ŞƏKİL VƏ HƏNDƏSİ YER ARASINDAKI ƏLAQƏLƏR, DÜZ XƏTT VƏ ŞÜA NÜMUNƏSİNDƏ

Aynurə Binnətova

Bakı Slavyan Universiteti

Riyaziyyat və İnformatika kafedrasının baş müəllimi
aynurabinnatova@gmail.com

Bəhman Məmmədov

Bakı Mühəndislik Universiteti

Riyaziyyat və İnformatika kafedrasının baş müəllimi
bmammedov1@beu.edu.az

Şəfaq Yaqubova

Bakı Mühəndislik Universiteti

Riyaziyyat və İnformatika kafedrası V kurs
syaqubova2@std.beu.edu.az
Bakı, Azərbaycan

XÜLASƏ

Bu tədqiqatın məqsədi; cəbrlə həndəsə arasındakı inteqrasiyanı inkişaf etdirmək, cəbri suallarla həndəsənin tətbiqini araşdırmaq, düz xətt parçası -şüa anlayışlarına əsaslanaraq, ibtidai sinif ibtidai məktəb riyaziyyat təhsili şagirdlərinin verilmiş cəbri ifadəyə uyğun olan həndəsi şəkil-yeri və verilmiş həndəsi şəkilə uyğun cəbri ifadəni tapmaqda uğur səviyyələrini müəyyən etməkdir. Tədqiqat "case study" metodundan istifadə etməklə aparılmışdır. Məlumatlar ibtidai siniflərin riyaziyyatın tədrisi kafedrasının 130 birinci kurs tələbəsi tərəfindən hazırlanmış beş açıq tipli sualla toplanmış və "doğru", "yanlış" və "cavabsız" kodları əsasında təsviri təhlil edilmişdir. Tədqiqat nəticəsində iştirakçılar cəbri ifadələr çoxluqlarının həllini, həll çoxluqlarına uyğun simvolik təsvirləri və həll çoxluqlarının həndəsi şəklini/yerini tapmaqda problemlərlə üzləşsələr də, onlar cəbri ifadələri verilmiş çoxluqları və həndəsi formaları verilmiş cəbri ifadələri adlandıra bilmişlərdir. Onların əvvəlkindən daha uğurlu olduğu müəyyən edilmişdir. Bundan əlavə, araşdırılan tədqiqat baxımından iştirakçıların parça anlayışına nisbətən şüa anlayışında daha müvəffəqiyyətli olduğu müəyyən edilmişdir.

Açar sözlər: həndəsə, cəbri ifadə, həndəsi şəkil, həndəsi yer, həndəsə - cəbr əlaqəsi.